UDK: 316.37;316.7 **DOI: 10.56292/SJFSU/vol28_iss2/a60**

SOVET DAVRI MAKTAB O‘QITUVCHILARINING KUNDALIK HAYOTI (Farg‘ona vodiysi misolida)

ПОВСЕДНЕВНАЯ ЖИЗНЬ УЧИТЕЛЕЙ СОВЕТСКИХ ВРЕМЕН (на примере Ферганской долины)

TEACHERS OF THE SCHOOL OF SOVIET TIMES DAILY LIFE (On the example of Fergana Valley)

Hakimov Ahadjon Obbosovich[1]

[1]**Hakimov Ahadjon Obbosovich** – *FarDU magistrtanti*.

Annotatsiya

Ma’lumki, sovet davri maorifi metodologiyasida kommunizm g‘oyasi asosida o‘qituvchi kadrlarni tayyorlash, kommunistik partiya g‘oyalarini yoyish va kelajak avlodni tarbiyalash muhim vazifalardan biri bo‘lgan. shuning uchun umumta’lim maktablarining faoliyati asosan «rivojlangan sotsializm» g‘oyasini o‘quvchilarga singdirish, ularni «kommunistik ruhda» tarbiyalashdan iborat bo‘ldi. Mazkur maqoladagi sovet davri ta’lim tizimining o‘ziga xos uslublari, maktab o‘qituvchilarining moddiy ta’minlanganlik darajasini yaxshilash uchun qabul qilingan qarorlar, o‘qituvchilarning tashqi ko‘rinishlari va umumiy faoliyatlari to‘g‘risidagi ma’lumotlar davriy nashrlar, arxiv materiallari asosida yoritildi.

Аннотация

Известно, что в методологии Просвещения советского периода одной из важных задач была подготовка педагогических кадров на основе идеи коммунизма, распространение идей Коммунистической партии и воспитание будущего поколения. поэтому деятельность средних школ заключалась главным образом в внедрении идеи "развитого социализма" в учащихся, воспитании их в "коммунистическом духе". Информация о специфических методах системы образования советского периода в этой статье, решения, принятые для повышения уровня материальной обеспеченности школьных учителей, внешний вид и общая деятельность учителей были освещены на основе публикаций даврия, архивных материалов.

Abstract

It is known that in the methodology of the Enlightenment of the Soviet period, one of the important tasks was the training of teaching staff on the basis of the idea of communism, the dissemination of the ideas of the Communist Party and the upbringing of the future generation. therefore, the activities of secondary schools consisted mainly in the integration of the idea of "developed socialism" into students, educating them in the "Communist spirit". The information on the specific methods of the Soviet period education system in this article, the decisions taken to improve the level of material availability of school teachers, the appearance and general activities of teachers were covered on the basis of davriy publications, archival materials.

***Kalit so‘zlar**: Sovet davri, maorif, kommunistik mezon, kommunistik tarbiya, maktablar faoliyati, o‘qituvchi madaniyati, o‘qituvchining moddiy ta’minoti.*

***Ключевые слова:** советская эпоха, просвещение, коммунистический критерий, коммунистическое воспитание, деятельность школ, культура учителя, материальное обеспечение учителя.*

***Key words:** Soviet era, enlightenment, Communist criterion, Communist upbringing, activities of Schools, teacher culture, material support of the teacher.*

KIRISH

Sovet Ittifoqi davrida Markaz ideologlari tomonidan o‘ylab topilgan xayoliy va noilmiy aqidalar girdobida, butun mamlakatda bo‘lganidek, Farg‘onada ham maorif, oliy ta’lim, ilm-fan, san’at o‘ta siyosiylashgan holda rivojlanishga majbur qilindi.

Bu davrda barcha milliy respublikalar va millatlar madaniyatini o‘zida mujassamlashtirgan yagona «sovet madaniyati» yaratilganligining e’tirof etilishi SSSRga birlashtirilgan barcha halqlar ma’naviyatining bundan keyingi yo‘nalishini belgilab berdi. Ushbu davrda madaniyatga xos, uning rivojlanishi uchun muhim omil bo‘lgan erkinlik, demokratiya batamom yo‘q qilindi. Madaniyat, ayniqsa, milliy madaniyatning «rivoji» maxsus qolipga solindi. Siyosiy o‘lchovlarga, kommunistik mezonga javob bermagan har qanday asar yo‘qqa chiqarildi, uning muallifi esa jamiyatga yaroqsiz shaxs sifatida «chetga surib» qo‘yildi. Ayni paytda, sovet davri o‘zbek madaniyati uchun to‘liq tushkunlik davri deyish ham xato bo‘lur edi. Chunki bu davrda mafkuraviy tazyiqlar, qolipga solishlar kuchaygan bo‘lsa-da, madaniyat ma’lum darajada rivojlandi. Bu yillarda yaratilgan ijobiy ishlar, omma orasida olib borilgan madaniy-ma’rifiy tadbirlar o‘ta siyosiylashgan va mustabid tuzum

uchun xizmat qilgan bo‘lsa ham, u baribir o‘zbek halqining shu davrdagi milliy madaniyati bo‘lib qoldi, halqning madaniy-ma’rifiy saviyasini oshirishga xizmat qildi. Xususan, bu maorif, oliy ta’lim muassasalariga tegishlidir[7.571].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Maqola umum qabul qilingan tarixiy-metodlar – tarixiylik, qiyosiy-mantiqiy tahlil, ketma-ketlik, xolislik tamoyillari asosida yoritilgan. Bugungi kunda O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy islohotlar aholini turmush darajasini oshirish, mehnat faoliyatini yaxshilash uchun qaratilgan. Shu jumladan maktab o‘qituvchilarining moddiy ta’minlanganlik darajasini yaxshilash uchun qator qarorlar qabul qilindi. O‘zbekistonda faoliyat olib borgan o‘qituvchilarning sovet davridagi ijtimoiy qiyofasi yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar tahlili bugungi kunda davlat tomonidan olib borilayotgan siyosatni aniq belgilab olishga kerakli manba bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Maqola yozish jarayonida G‘.Mahmudnazarov, M.Ochilov, N.Ochilova, K.Ergashyev, E.Tajimirzayev, N.Sharipovalarning ilmiy tadqiqot ishlariga murojaat qilindi.

Shu o‘rinda ta’kidlashimiz kerakki, sovet davri maorifi metodologiyasida kommunizm asoschilaridan biri V.I.Leninning “Biz endilikda o‘qituvchi kadrlarning yangi armiyasini shakllantirishimiz lozim. Ular partiya saflarida hamohang bo‘lishlari, partiya g‘oyalarini yoyish va kelajak avlodni tarbiyalashlari kerak” degan so‘zlari oqibatida o‘qituvchilar doimo partiyaning diqqat-e’tibor markazida bo‘lgan. “Sovet o‘qituvchisi partiyaning ishonchli vakilidir” degan shior 70 yil davomida dolzarbligini yo‘qotmadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Maktab – kadrlar tayyorlash tizimining dastlabki bosqichidir. Sovet davrida maktablarning kundalik hayoti qat’iy ishlab chiqilgan tartib asosida amalga oshirildi. O‘quv kuni boshlanishi va uni qanday o‘tkazish, o‘quvchilar jalb etilgan jamoat tashkilotlari – oktyabr, pioner, komsomoldan tortib, o‘quvchiga talim-tarbiya berish siyosiy jihatdan qolipga solingan edi. Keyinchalik psixolog va pedagoglar tomonidan an’anaviy sovet ta’lim tizimini ijodiy fikrlashga qodir bo‘lmagan, partiya uchun xizmat qiladigan armiya tarbiyalashda ayblandi. Chunki o‘qituvchilar partiyaning quroliga aylanib ulgurgandi.

Kommunistik partiya o‘z g‘amxo‘rligini ko‘rsatib qo‘yish maqsadida turli islohotlarni amalga oshirgan. O‘qituvchilar qatlamini shakllantirish jarayonida sovet hokimiyati mustahkam tayanch nuqtaga ega dastur tuzib chiqishga e’tibor qaratdi. Chunki o‘qituvchilar g‘oya targ‘ibotchisi, yoshlar ongiga, aholi bilan tushuntirish ishlari olib borishda eng asosiy qurol bo‘lib xizmat qilardi. Ayniqsa qishloq joylarda “o‘qituvchi” barcha narsani anglatishi mumkin edi. O‘quv yurtlarida tahsil olayotgan talabalarni komsomol tarkibiga o‘tkazish, kommunistlar sonini ko‘paytirish yo‘li bilan sovet g‘oyalari targ‘iboti uchun ko‘plab malakali mutaxassislar tayyorlanar edi. Qishloq o‘qituvchilari uchun imtiyozlar, oylik maoshlarini oshirish, rag‘batlantirish pullari, moddiy yordam, kommunal to‘lovlar uchun qo‘shimcha pul berish kabi moddiy jihatdan qo‘llab-quvvatlash ishlari tashkil etildi.

Ma’naviy tomondan rag‘batlantirish uchun 1940 yil 10 fevraldan “O‘zbekiston SSRda xizmat ko‘rsatgan o‘qituvchi” unvoni joriy etilgan bo‘lsa-da[8.3], o‘qituvchilarning kasb bayrami 1965 yildan boshlab har yili 5-oktyabrda nishonlana boshlandi[1].

Urushdan keyingi yillarda o‘qituvchilarning kiyinish madaniyati ancha tartibga tushdi. O‘qituvchilarning kiyinish madaniyati, yashash muhiti moddiy ta’minlanganlik darajasiga bog‘liq. SSSR Ministrlar Kengashining 1948 yil 10 fevraldagi “Boshlang‘ich va yetti yillik maktablarning o‘qituvchilari uchun yengillik va imtiyozlar to‘g‘risida”gi qaroriga asosan boshlang‘ich, yetti yillik, o‘rta maktab o‘qituvchilarining oylik maoshlari 15% ga oshirildi. Oylik ish haqi o‘rtacha 120 so‘mni tashkil etdi. Bundan tashqari pedagogik staji 25 yildan kam bo‘lmagan o‘qituvchilarga oylik ish haqining 40%idan kam bo‘lmagan nafaqa tayinlandi. Qishloq o‘qituvchilariga esa yer uchastkalari, yashash uchun bepul uy-joy, sentyabrь oyigacha qishda foydalanish uchun yoqilg‘i, yonilg‘ilar yetkazib berilishi ko‘zda tutildi.

Sovet davri Farg‘ona vodiysida yashovchi aholi farzandlarining kundalik hayotida maktab va bog‘chalar muhim o‘rin tutgan. Qishloq bolalarini maktablarga olib borish uchun kolxoz va sovxozlar avtobuslar bilan ta’minlana boshlagan. 80-yillar arafasida Andijon viloyatida boshlang‘ich, sakkiz yillik va o‘rta maktablarning umumiy soni 603 ta bo‘lib, ular dan 516 tasi qishloq maktablari edi. Namangan viloyatida 515 ta maktabning 415 tasi, Farg‘ona viloyatidagi 667 ta maktabning 550 tasi qishloqlarda joylashgan. Uchchala

viloyatlar qishloqlarida sakkiz yillik va o‘rtamaktablar soni shaharlardagiga nisbatan kam, lekin boshlang‘ich maktablar soni ko‘**p edi**[5.22]**.**

1980-**1985-yillarda qishloq maktablarini yiriklashtirish ishlari amalga oshirildi. Bu yillarda maktabgacha ta’lim tizimiga ham alohida e’tibor berilgan. 1965-1970-yillarda Andijon viloyatida jami 4500 o‘rinli bolalar bog‘chalari ishga tushirilgan bo‘lsa, shulardan 2000 o‘rini kolxozlarda tashkil etilgan edi.**

1980-yillarda halq ta’limi uchun davlat tomonidan ajratilgan mablag‘ 11%dan 8%ga kamayib ketdi. Respublikaning barcha viloyatlaridagi maktablarning 20-60%i zarur o‘quv qurollari, asbob-anjomlar bilan jihozlanmay qolaverdi, 50%dan ortiq maktablarda issiq ovqat bufetlari tashkil etilmadi. Kuni uzaytirilgan guruhlar ishi ayniqsa o‘lda-jo‘lda qoldi. 80-yillarda 1-8-sinf o‘quvchilarining atigi 8-9 %ini bunday guruhlarga jalb etilgan edi, xolos[11.20].

80-yillarda O‘zbekiston maktablarida ahvol sifat jihatidan o‘zgarmay qolaverdi. Maktablar jahon tajribalaridan, zamonaviy texnika va o‘qitish vositalaridan foydalanmadi. Ularning moddiy-texnika bazasi yaxshilanmadi. To‘g‘ri, bu yillarda maktablar, o‘quvchilar, o‘qituvchilar soni yildan-yilga ortib bordi, son ko‘rsatkichlari kishini hayratga solar darajasida ortdi.

Maktab o‘quvchilarining o‘quv rejasidagi soatlarini o‘zlashtira olmasligi odatiy hol bo‘lib qoldi. Bu ularni paxta va boshqa qishloq xo‘jalik ishlariga ko‘proq jalb qilinishi bilan izohlanadi. O‘quv yilining 3-4 oyi ana shunday majburiy tadbirlar bilan band bo‘lishga ketar edi. Bu esa o‘zbek o‘quvchisini jahon standartlaridan ortda qoldirib, zamonaviy fan sohalarini o‘zlashtirishga imkon bermasdi.

Shu o‘rinda maktab faoliyatiga doir ijobiy holatlarga ham to‘xtalib o‘tsak. Maktab o‘qituvchilarning ish kuni deyarli bir xilda o‘tadi. Darsga kirish uchun qo‘ng‘iroq chalingunicha o‘qituvchi darsga tayyor bo‘lishi lozim. O‘qituvchi ilmiy bo‘lim tomonidan tasdiqlangan dars ishlanmasi, sinf jurnali, kitob, ko‘rgazmali qurollar bilan sinf xonasiga kirib boradi. Albatta, dars jarayonining qanday borishi o‘qituvchi mahoratiga bog‘liq. O‘quvchi uchun kelgusi kasb tanlashda o‘qituvchi shaxsi juda katta ahamiyatga ega. 1970-yilda o‘rta maktablar uchun nizom qabul qilindi[3]. Endilikda o‘qituvchining o‘zini tutishi yanada qattiq nazorat qilinadigan bo‘ldi. Pedagogik ahloq qoidalarida haqqoniylik, halollik, adolat talablari ko‘rsatilgan bo‘lsada, amalda o‘qituvchi to‘liq o‘zlashtirish berishi, “ikkisiz ikki yillik” dasturi asosida ishlashi talab etildi[4.36]. Oqibatda ta’lim sifati pasayib bordi.

Maktab o‘qituvchilari uchun biron bir forma, majburiy kiyim haqida qaror qabul qilinmagan. O‘qituvchi odob-axloq qoidalariga asoslanib odmi kiyinishi kerak edi. O‘qituvchi ayollarning deyarli 90% i boshlarida ro‘mol, odmi ko‘ylaklari bilan ko‘z oldimizda gavdalanadi. Taqinchoqlar taqib kelish, ortiqcha bo‘yanishni o‘qituvchilar o‘ziga ep ko‘rishmagan. Erkaklar ham ko‘ylak, kostyum-shim, ko‘pincha boshlarida do‘ppi bilan ishga kelishgan. Ularning kiygan kiyimlari o‘quvchilar uchun namuna hisoblangan. Yuqori sinf o‘quvchi qizlari ayol o‘qituvchilarning soch turmaklariga havas qilib qarashardi.

O‘qituvchilarning gapirishi, o‘zini tutishi doimo o‘quvchining diqqat e’tiborida bo‘lgan. Davriy nashrlarda maktab hayoti haqida yozilgan maqolalarda o‘qituvchilarning tashqi ko‘rinishlari tasvirlangan. Muallif maktabdagi eng hurmat qiladigan o‘qituvchisi haqida eslab quyidagi so‘zlarni yozadi: “Hanuz esimda: meni hammadan ham o‘qituvchining kiyim-boshi lol qoldirdi. U nihoyatda ozoda va sipo kiyingan, egnida ohori to‘kilmagan oq ko‘ylak ustidan o‘sha davrlarda moda bo‘lgan charliston kostyum-shim, bo‘ynida guldor galstuk, oyog‘ida yalt-yalt qora tufli, boshida taxi buzilmagan chust do‘ppi”. Bu o‘qituvchiga qarab o‘zida o‘qituvchilik kasbiga intilish paydo bo‘lganligi va o‘sha o‘qituvchiga o‘xshashga harakat qilganligini aytgan. Lekin o‘qituvchilar orasida kiyinish madaniyatiga amal qilmaydiganlar ham ko‘plab uchragan. Ayol o‘qituvchilarning rang-baranglikda kiyinishi davriy nashrlarda tanqid qilingan[8.3].

Tanqidiy ruhdagi maqolalarda esa ba’zi maktablardagi ko‘ngilsiz holatlar tahlil qilingan[6.2-3]. “O‘qituvchi o‘z yoshiga yarashmagan qimmatbaho kofta-yubka kiyib boshiga yaltiroq ro‘mol o‘ragan, barmoqlarida uzuk. Mahallani dimog‘dor karchalon ayollariga o‘xshaydi. To‘yma-to‘y yuradigan bekorchi ayollarga o‘xshab olgan”. Maktab jamoasining aksariyatini ayollar tashkil qilgan. Tekshirish uchun kelgan nazoratchi ularning biri yal-yal yongan atlas kuylakda, boshqasi rangi bir-biriga tushmaydigan kofta-yubka kiyib olganligini tanqid qilgan[2.2]. O‘qituvchilarni odmiroq va did bilan kiyinishga chorlaydi. O‘quvchi tarbiyasining mazmuni o‘qituvchi kiyimi rang-

barangligiga qarab emas, balki ish uslubi rang-barangligiga qarab o‘lchanadi. Bunda uning mahorati, tajribasi muhim rol o‘ynaydi. Bu fikr aksioma, ya’ni isbot talab qilmaydi.

Nafaqadagi o‘qituvchilar bilan suhbat jarayonida shu narsaga amin bo‘ldimki, o‘qituvchining bisotida bir necha kiyimi bo‘lgan xolos. O‘qituvchining kamtargina oyligi faqat eng kerakli narsalarni xarid qilish uchun sarflangan. Garchi o‘qituvchilar uchun maxsus forma joriy qilinmaganligiga qaramay, o‘qituvchilar ma’lum bir kiyinish qoidalariga amal qilishgan. O‘z o‘qituvchilarini ta’riflash chog‘ida kishilar ularning oddiygina, lekin did bilan kiyinganini e’tirof etadilar. Shahar joylarda yashab, ishlayotgan o‘qituvchilarning kiyim-kechagi qishloq hududlarida yashayotganlarnikidan yaxshiroq edi. Chunki qishloq magazinlarida kerakli tovarlarni yo‘qligi va pul yetishmasligi turfa xil kiyinish uchun imkon bermasdi. Asosan to‘q rangli qora, jigarrang, ko‘k rangli kiyimlar kiyib yurishgan. Erkaklar boshida do‘ppi, ayollar ro‘mol o‘raganlar. Moddiy yetishmovchilikga qaramay, o‘qituvchilar sodda, lekin did bilan kiyinishga harakat qildilar. Shu bilan birga o‘qituvchilarning tashqi ko‘rinishlari shahar va qishloq joylarda bir-biridan farq qilishi davom etdi. Uslubchilar o‘qituvchilarga ko‘rsatmalarida shunday yozganlar: O‘qituvchi yosh avlod oldida o‘z obro‘ini to‘kib qo‘ymasligi uchun tashqi ko‘rinishi haqida juda qattiq qayg‘urishi kerak. O‘qituvchi boshqalardan ko‘ra chiroyliroq, halol, sezgir, samimiy, quvnoq va tashqi ko‘rinishi yoqimli bo‘lishi kerak[10.756-764].

Maktabda o‘qituvchilar xonasining alohida o‘rni bor. O‘qituvchilar turli masalalardagi o‘z muammolari bilan o‘rtoqlashishlari mumkin bo‘lgan. Dars tahlili, tushlik masalasi, shaxsiy masalalar haqida fikr almashishgan. Hatto darsdan keyin o‘qituvchilar xonasida ayol o‘qituvchilar to‘planib to‘planib qo‘shiq aytib raqs tushishgan. Madaniy dam olishning bu xil turiga maktab rahbarlari ham e’tiroz bildirmaganlar. Tug‘ilgan kunlar ham shu xonada nishonlangan. Lekin barcha maktablarda ham o‘qituvchilar xonasi bo‘lmagan. Davriy matbuotlarda 1980-1990 yillar orasida o‘qituvchi darsdan so‘ng dam olishi, o‘z ustida ishlashi, fikr almashishi va hordiq chiqarishi uchun imkoniyat yaratilishini, o‘qituvchilar uchun dam olish xonalari ajratilishini talab qilgan maqolalar ham chop etila boshlandi[12.3].

O‘qituvchining moddiy ta’minotini o‘sib borishi 1960-1975 yillar davomida yaxshigina ko‘rsatkich bergan bo‘lsa, 1980 yillardan boshlab pasaiyb bordi. 1960 yillarning boshlariga kelib halq xo‘jaligining ta’lim va ishlab chiqarish tarmoqlaridagi ishchi-xodimlarning ish haqi darajasida sezilarli tafovut yuzaga keldi. Masalan, 1958 yilda ta’lim oluvchilarning o‘rtacha oylik ish haqi sanoat ishchilariga nisbatan 20 % past bo‘lgan. Ish haqi farqi halq xo‘jaligining ishlab chiqarish tarmoqlarida ishchilarning ish haqi regulyarizatsiyasidan keyin yana ham ortdi va 1960 yilda uning tarkibi allaqachon 24% ni tashkil qildi. SSSR Ministrlar Kengashi Markaziy Ijroiya qo‘mitasi 1964 yil 15 iyul kuni “Ta’lim va sog‘liqni saqlash, uy-joy va kommunal xizmatlar xodimlari ish haqini oshirish” to‘g‘risidagi №620 sonli qarorini qabul qildi. Ushbu qaror qabul qilingan vaqtda ta’lim sohasi xodimlariga ish haqi to‘lashda quyidagi kamchiliklar bor edi. O‘qituvchilar rasmiy ish haqi darajasi moddiy ishlab chiqarish ishchilar bilan solishtirganda past edi; Maktab joylashishiga qarab o‘qituvchi ish haqining turli guruhlari bor edi. (shaharlar va qishloq joylarda); Maktab o‘quvchilarining yoshiga qarab o‘qituvchilarga to‘lanadigan haqda farq bor edi.

Stavkalarning uch guruhi mavjud edi: eng past (1–4 sinflarda), yuqori (5–8 sinflarda) va nisbatan yuqori (9–10 sinflarda) Xodimlarning ta’lim darajasi va ishbilarmonlik ko‘nikmalarini oshirish uchun moddiy rag‘batlantirish zaif bo‘lib, oliy ma’lumotli va unga ega bo‘lmagan o‘qituvchilar uchun ish haqi stavkalari miqdorida farq kam edi. 1-4 sinflarda oliy ma’lumotli o‘qituvchilar uchun ish haqi darajalari yo‘q edi. Ularga o‘rta pedagogik ma’lumotga ega o‘qituvchilar uchun nazarda tutilgan darajalar bo‘yicha maosh to‘landi. Qo‘shimcha ishlar uchun to‘lov (sinf rahbarligi, yozma ishlarni tekshirish) o‘qituvchilarning haqiqiy mehnatiga yarasha to‘lanmadi. 1964 - yilgi islohot maktab va boshqa o‘quv yurtlarining rahbar xodimlariga haq to‘lashda bir qator o‘zgarishlarni kiritdi. Endi ularning ish haqi hajmi o‘quvchilar soni, ta’lim darajasi va pedagogik ish tajribasiga bog‘liq bo‘ldi. Haq to‘lashning yangi shartlari joriy etilishi natijasida oliy ma’lumotli o‘qituvchilarning ish haqi 26,5% ga, to‘liqsiz oliy ma’lumotlilarniki 21,2% ga, o‘rta maxsus ma’lumotlilarniki-19,6% ga, umumiy o‘rta ma’lumotli – 13,3% ga oshdi. SHunday qilib, 1964-yilgi islohotdan so‘ng o‘qituvchilar xizmat muddati va o‘qitiladigan soatlar soniga qarab 65-115 so‘m ola boshladilar.

SSSR Statistika boshqarmasining 1984-yil 27-apreldagi buyrug‘i bilan o‘qituvchi va maorifning boshqa xodimlarini oylik ish haqi 0,10 %ga oshirildi. Oylik maoshdan tashqari o‘qituvchilar uchun kommunal to‘lovlar uchun alohida pul berilgan. 1984 yilning boshida Farg‘ona viloyatida faoliyat yuritayotgan 40340 nafar o‘qituvchiga kommunal to‘lovlar uchun 53,1 ming so‘m ajratilgan. Keyingi yilda 42489 nafar o‘qituvchi uchun 70,1 so‘m ajratilgan[9]. 1979 yilda SSSRda o‘rtacha ish haqi 148,74 so‘mni tashqil qilgan. 1 so‘mga 100 pachka gugurt sotib olish, 100 marta telefon qilish, o‘qituvchilar 110-130 so‘m, injenerlar 110-130 so‘m vrachlar100-150 so‘m, hamshiralar 80-100 so‘m olishgan.

Oddiy ishchilar ishning og‘irligiga qarab 100 so‘mdan – 400 so‘mgacha olishgan. Kartoshkaning kilosi 5 tiyin bo‘lganini hisobga olsak, bir kunlik tushlik ovqat 20-50 tiyinni tashkil qilgan.

1988-yilda o‘rtacha oyliklar 217 so‘mni tashkil qilib, o‘qituvchi va shifokorlar o‘rtacha 165 so‘m olar, hamshiralar 80-100 so‘m olsa, ba’zi soha ishchilari 200- 400 so‘m olgan. Non 16 tiyin, 10 ta tuxum 1,20 tiyin, sut 26 tiyin, kartoshka 12 tiyin, tushliklar 1,40 tiyinni tashkil qilgan.

Jinsi shimlar 150 so‘m, krassovkalar 50-70 so‘m turgan bo‘lsa, maktab formalarini 35-40 so‘mga olish mumkin edi. Agar bir oilada 3 ta maktab o‘quvchisi bo‘lsa ona oyligini yarmidan ko‘pi maktab formasi uchun sarflangan[1].

1990-yillar arafasidagi iqtisodiy qiyinchiliklarni hisobga olib 1990-yil 13 noyabrda O‘zbekiston SSR Prezidentining “Barcha tipdagi maktab o‘qituvchilariga, bolalar uylari tarbiyachilariga qo‘shimcha imtiyozlar, yuqori sinf o‘qituvchilarini oylik maoshini oshirish” haqidagi qarori qabul qilindi.

XULOSA

Umumta’lim maktablarining faoliyati asosan «rivojlangan sotsializm» g‘oyasini o‘quvchilarga singdirish, ularni «kommunistik ruhda» tarbiyalashdan iborat bo‘ldi. «Kommunistik tarbiya»dan ko‘zlangan maqsad esa yoshlarni «proletar internatsionalizmi»ga, «katta og‘alar»ga sodiqlik, sinfiylik, partiyaviylik ruhida tarbiyalashdan iborat edi. Milliylik esa o‘zbek maktablari mazmunidan chiqarila boshlandi. Maktablardagi tarbiya Yevropa tarixi misolida olib borildi. Yevropa madaniyati, tarixi amalda baynalmilallik namunasi sifatida talqin etildi. Natijada, o‘zbek o‘quvchilarida milliy o‘zlikni anglash, urf-odat, milliy an’analarga sodiqlik kayfiyatidan ajralish hollari ro‘y bera boshladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES)

1. Алина Свердлова-Александрова Школьные учителя в Советском Союзе//https://lenin.guru/школне-учителя-в-советском-союзе/
2. MahmudnazarovG‘. Yagona forma bo‘lishi kerakmi?// O‘qituvchilar gazetasi. 1987 yil 13 iyun.
3. Obь ustave sredney obщeobrazovatelьnoy shkolы//http:docs.cntd.ru/document/901945749
4. Ochilov M., Ochilova, N. O‘qituvchiodobi. – T.: O‘qituvchi, 1997.
5. Tajimirzayev E.A. XX asrning 60-80-yillarida Farg‘ona vodiysi qishloqlari aholisining kundalik hayoti. Falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Andijon, 2020.
6. Tohir Malik. O‘qituvchi obro‘i// O‘qituvchilar gazetasi. 1989 yil 10 iyun.
7. O‘zbekistonning yangi tarixi. 2-kitob. O‘zbekiston sovet mustamlakachiligi davrida. – T.: SHarq, 2000.
8. O‘qituvchi qadri//O‘zbekiston adabiyoti va san’ati. 1984 yil 3 fevral.
9. ФВДА, ф.321, р.3, й.369 “Разовый учёт о результатах повышениэ заработнойплаты учителей и других работников учрежденииэ народного образованиэ заапрель 1985 год”.
10. Sharipova N.A. O‘zbekistonda sovet davri maktab o‘qituvchilarining ijtimoiy qiyofasi. Academic research in educational Sciences. Vol. 1 | ISSUE 3 | 2020.
11. Ergashev K. Razvitie obщeobrazovatelьnoy shkolы v Uzbekistane. 70-e—90-e gg.: problemы i tendentsii. — T. 1996.
12. Yakvalxo‘jayev Yo. O‘qituvchi shaxsini ulug‘lab//O‘qituvchilar gazetasi. 1989 yil 15 iyul.